

УДК 376.017:17.022.1](045)

FORMATION OF TOLERANCE IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT**ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ****Vakhotska I.O. / Вахоцька І.О.***s.p.s., associate prof. / к.психол.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-1611-4059

*Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,**Uman, Sadova, 28, 20308**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,**м. Умань, вул. Садова, 28, 20308*

Анотація. У роботі проаналізовано поняття «толерантність» та його зміст. Розглянуто функції толерантності. Виокремлено соціально-педагогічні умови, які сприятимуть ефективному формуванню толерантного ставлення учнів до дітей з особливими освітніми потребами. Визначено, що однією з ознак високого рівня розвитку толерантності є створення комфортного психологічного клімату в умовах інклюзії, а також результат здатності педагогів, нормотипових дітей та їх батьків позитивно сприймати феномен інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інклюзія, освітнє середовище, толерантність, діти з ООП, психолог, педагог.

Вступ.

В інклюзивному освітньому середовищі має бути створена атмосфера, що сприятиме рівності, повазі до різноманітності та включеності кожного учня, незалежно від їхніх особливостей. Розвиток толерантності допомагає створити таке середовище, де всі учасники освітнього процесу відчують себе захищеними та повагу до себе. Наявність толерантності в інклюзивному середовищі сприяє зменшенню конфліктів між учнями та вчителями, а також запобігає випадкам дискримінації на основі особистих характеристик. Сучасне суспільство є диверсифікованим та багатоманітним, тому важливо формувати толерантне ставлення учнів іще з раннього віку, щоб вони були готові до взаємодії з різними людьми та культурами в майбутньому. Процес формування толерантності сприяє розвитку соціальних навичок, таких як емпатія, співпереживання, вміння працювати в команді та розв'язувати конфлікти конструктивним шляхом. Також участь у вихованні толерантності сприяє особистісному зростанню учнів, їхньому більш свідомому ставленню до себе та інших, розвитку критичного мислення та умінню адаптуватися до змін. Отже, тема формування толерантності в інклюзивному освітньому середовищі є надзвичайно актуальною, оскільки вона сприяє побудові більш справедливого, гуманного та гармонійного суспільства.

Основний текст.

Сучасна школа – полікультурний освітній простір, яка повинна сприяти розумінню та прийняттю усіх дітей, незалежно від їх національних, культурних, релігійних, фізичних, фізіологічних та інших особливостей, а це можливо лише за умов формування в учнів толерантного ставлення.

Найбільш негативно на інтеграцію та розвиток інклюзивного навчання впливає психологічна неготовність суспільства що до прийняття людей з певними порушеннями. В основі негативізму лежать соціальні установки, страхи, інтолерантність, низький рівень поінформованості про особливості розвитку та навчання дітей з порушеннями розвитку. Дуже часто батьки нормотипових однокласників виступають проти навчання в класі дитини з особливими освітніми потребами. В результаті чого діти з особливими освітніми потребами стають «вигнанцями» в учнівському колективі, що негативно впливає на самооцінку та адаптацію учня з ООП в шкільній системі [4].

На нашу думку, під толерантним ставленням до дітей з ООП слід розуміти моральну якість особистості, що проявляється у прийнятті та пошані до кожної людини, незалежно від її стану здоров'я; бажанні і готовності до спілкування з кожним, незалежно від їх відмінностей, без підкреслення зовнішніх особливостей; нахилі до надання допомоги дитині з особливими потребами; обираючи спосіб взаємодії, дбати про її гідність, акцентуючи можливості та визнаючи самодостатність особистості.

Розглядаючи поняття «толерантність» психологи вирізняють такі функції:

мотиваційна – спонукає прийняти багатоманітність дійсності, сприйняти індивідуальність іншої людини, включає інтерес до позицій інших людей, прагнення до розширення контактів, діалогів, до конструктивної взаємодії з оточуючими;

інформаційна – дозволяє отримати повноцінну інформацію про думки, позиції, ставлення інших людей, про ситуацію у різних ракурсах;

регулятивна – впливає на встановлення і підтримання взаємин з оточуючими, дозволяє їх поглибити та стабілізувати;

адаптивна – дозволяє пристосуватись до нових умов діяльності, до своїх партнерів, сформувати стійке позитивне ставлення до співпраці [1, с. 10–14].

Котелянець Ю. С. вважає, що формування толерантності слід починати з виховання у школярів стійкого прояву дружелюбності до однокласників і однокласниць, ввічливості у відносинах з людьми, стриманості у прояві негативних почуттів, нетерпимого ставлення до насильства, зла, брехливості, ліні тощо [3, с. 118].

На нашу думку, щоб досягти ефективності педагогічної діяльності з дітьми, які мають особливі освітні потреби, перш за все необхідна наявність таких цінних якостей як толерантність, доброзичливість, справедливість і повага до кожної людини. Вчителі повинні бути прикладом позитивної соціальної поведінки для дітей. Шляхом свого власного прикладу вони мають демонструвати повагу та сприйняття дітей з особливими освітніми потребами як особистість, що допомагає сформувати аналогічне ставлення у дітей. Ефективність педагогічних заходів визначається не лише словами, а й вчинками вчителя, які впливають на дітей у різних аспектах. Одним із завдань освітян є виховання у дітей співчуття та усвідомлення соціальної справедливості.

Як психологічні передумови формування толерантного ставлення школярів до дітей з особливими потребами ми розглядаємо психологічний

супровід, що допоможе зробити учнів свідомими та ціннісно насиченими особистісними виборами. Як наслідок, учень, маючи власну думку та позицію, навчиться поважати та визнавати права людей навколо нього, приймати та розглядати різноманітні погляди, бачити цінність різності, а також буде готовим будувати взаємовідносини з дітьми з особливими освітніми потребами на основі розуміння та підтримки. Під психологічним супроводом ми маємо на увазі впровадження в практику роботи психологічної служби школи годин психолога, факультативів, курсів, спрямованих на розширення уявлень учнів про толерантність, її різновиди та шляхи розвитку, а також проведення розвивально-корекційних вправ, тренінгів, спрямованих на формування толерантності як стійкої якості особистості учня та оцінку кінцевих результатів.

Розвиток толерантних рис дитини започатковується в родині та закріплюється в учнівському колективі як першому значущому позасімейному соціальному середовищі в житті підлітка. Суперечності, пов'язані зі становленням толерантності в підлітковому віці, зумовлені активним і нерівномірним формуванням особистості підлітка, швидким темпом змін у фізичному й психічному станах, мінливістю емоційної сфери, нетерпимістю до повчань та прямого виховного впливу дорослих. Залежність індивідуальних установок від установок референтних груп, загострене відчуття ідентичності в підлітковому віці передбачають розгляд толерантних та інтолерантних установок особистості в дискурсі «індивідуальне-соціальне» [2, с. 75].

Наступні соціально-педагогічні умови сприятимуть ефективному формуванню толерантного ставлення учнів до дітей з особливими освітніми потребами: організоване педагогом спільне перебування учнів і їх однолітків з ООП в одному колективі; підтримка педагогом активної співпраці сім'ї та школи у вихованні толерантності на основі взаємодопомоги; «розвінчання» стереотипів сприйняття людей з інвалідністю і розширення уявлень про категорії таких людей, способи взаємодії з ними і надання допомоги, а також розширення знань учнів про основні складові толерантності; включення в освітній процес системи нестандартних занять з виховання толерантності до людей з інвалідністю і набуття досвіду толерантної поведінки (класні години, загальношкільні заходи, акції, волонтерські рухи, флешмоби, педагогічні тренінгові вправи тощо); соціальна корекція проблем у взаємовідносинах; однією з ознак високого рівня розвитку толерантності є створення комфортного психологічного клімату в умовах інклюзії.

Висновки.

Сучасна система освіти переживає період значних трансформацій, пов'язаних із включенням дітей з особливими освітніми потребами в освітнє середовище. Інклюзивне навчання передбачає існування позитивних міжособистісних стосунків у класі. Важливою умовою налагодження сприятливих міжособистісних стосунків у інклюзивних класах є наявність сформованого толерантного середовища. Толерантне середовище виникає як результат здатності педагогів, нормотипових дітей та їх батьків позитивно сприймати феномен інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Толерантність характеризується готовністю приймати інших людей

такими, якими вони є, взаємодіяти з ними на засадах безумовного прийняття і розуміння, поважати багатогранність проявів у міжособистісній взаємодії, запобігати ескалації конфліктів, шукати порозуміння. Створити умови для формування толерантності можна різними способами, зокрема через застосування тренінгових технологій.

Література.

1. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. *Рідна школа*. 2011. № 3. С. 10–14.
2. Карпюк Ю. Я. Толерантність як детермінанта моральної поведінки підлітків. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2017. Вип. 1(2). С. 72–76.
3. Осипова Т. Ю. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. посібник. Одеса: Фенікс, 2006. 288 с.
4. Фроленкова Л. Формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2021. № 1(13). С. 433–438.

References.

1. Bondar, V. (2011). Inklusyivne navchannia yak sotsialno-pedahohichnyi fenomen [Inclusive education as a socio-pedagogical phenomenon]. *Ridna shkola – Native school*, 3, 10–14 [in Ukrainian].
2. Karpiuk, Yu. Ya. (2017). Tolerantnist yak determinanta moralnoi povedinky pidlitkiv [Tolerance as a determinant of moral behavior of teenagers]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia : Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological sciences*, 1(2), 72–76 [in Ukrainian].
3. Osypova, T. Yu. (2006). Vykhovna robota zi studentskoioi moloddiu [Educational work with student youth]. Odessa: Feniks [in Ukrainian].
4. Frolenkova, L. (2021). Formuvannia tolerantnoho stavlennia do ditei z osoblyvymy osvitynymy potrebamy v umovakh inkluzyvnoho navchannia [Formation of a tolerant attitude towards children with special educational needs in the conditions of inclusive education]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy – Education of persons with special needs: ways of development*, 1 (13), 433–438 [in Ukrainian].

Abstract. The work analyzes the concept of "tolerance" and its meaning. Tolerance functions are considered. The socio-pedagogical conditions that will contribute to the effective formation of a tolerant attitude of students towards children with special educational needs are highlighted. It was determined that one of the signs of a high level of tolerance development is the creation of a comfortable psychological climate in the conditions of inclusion, as well as the result of the ability of teachers, normative children and their parents to positively perceive the phenomenon of inclusive education of children with special educational needs.

Key words: inclusion, educational environment, tolerance, children with special needs, psychologist, teacher.